

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Socializace dětí školního věku
prostřednictvím sportovních aktivit**

Andrea Malcová

Plzeň 2016

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra antropologie

Studijní program Antropologie

Studijní obor Sociální a kulturní antropologie

Bakalářská práce

**Socializace dětí školního věku
prostřednictvím sportovních aktivit**

Andrea Malcová

Vedoucí práce:

PhDr. Tereza Šlehoferová, Ph.D.

Katedra antropologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2016

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2016

.....

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Tereze Šlehoferové, Ph.D., za odborné vedení a za cenné rady a konzultace, které přispěly k dokončení této práce.

Dále moje díky patří všem respondentům, kteří si našli čas na poskytnutí rozhovorů, které sloužily jako zdroj informací pro vypracování praktické části.

V neposlední řadě děkuji rodině a přátelům, kteří mě po celou dobu vypracovávání této práce podporovali.

Obsah

1	ÚVOD	7
	TEORETICKÁ ČÁST	9
2	SOCIALIZACE	9
	2.1 Definice a charakteristika socializace.....	9
	2.2 Činitelé socializace	11
	2.3 Mechanismy socializace	12
	2.4 Socializace v období dětství	14
3	SOCIÁLNÍ SKUPINA	15
	3.1 Vymezení a význam sociální skupiny	15
	3.2 Charakteristika a typologie sociální skupiny	16
	3.3 Skupinová dynamika	18
	3.4 Skupinová struktura	19
4	SPORT	21
	4.1 Vymezení pojmu.....	21
	4.2 Sportovní tým jako sociální skupina.....	23
5	ROLE SPORTU V PROCESU SOCIALIZACE	24
	5.1 Vliv sportu na socializaci	24
	PRAKTICKÁ ČÁST	29
6	Metodologie výzkumu	29
	6.1 Cíle a otázky výzkumu.....	29
	6.2 Metoda výzkumu	29
	6.3 Struktura rozhovorů	30
	6.4 Výzkumný vzorek.....	31
7	INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	32

7.1	Role sportu v životě dětí	32
7.1.1	Důvody účasti dětí na sportovních aktivitách	32
7.1.2	Význam vztahů.....	33
7.1.3	Záliby a priority dětí	34
7.2	Skupinové normy	36
7.2.1	Nepsaná pravidla	36
7.2.2	Konflikty a jejich řešení	37
7.3	Vzorce chování a jednání	39
7.3.1	Téma komunikace	39
7.3.2	Získané schopnosti	40
7.3.3	Změny chování.....	42
7.4	Shrnutí výzkumu	43
8	ZÁVĚR.....	45
9	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	46
10	RESUMÉ.....	49
11	PŘÍLOHY	500

1 ÚVOD

Fyzické aktivity jsou součástí lidských životů již od nepaměti, nejprve sloužily pro získávání potravy, později byly zaměřeny na souboje a výcvik vojáků a nakonec se staly oblíbenou volnočasovou aktivitou, která spojuje celý svět (Grexa, Strachová 2011). V současné době sport utváří obraz každé společnosti v oblasti kultury, ekonomiky i politiky.

Sport se čím dál častěji stává předmětem různých studií, někteří odborníci zkoumají sport v proměnách času, jiní věnují pozornost odrazu sportu na ekonomice státu nebo politické sféře a organizaci sportovních událostí. V neposlední řadě má také funkci sociální, již od dětství je součástí života každého člověka a doprovází jej všemi životními etapami až do smrti. Sport hraje důležitou roli při formování osobnosti, napomáhá uspokojovat potřeby nebo začleňovat jedince do společnosti, a plní tedy pozitivní socializační funkci.

Socializace jedince probíhá v prostředí sociálních skupin, které ho v různých podobách doprovází po celý život. V rámci těchto skupin, především těch malých, jako je rodina, školní třída nebo pracovní kolektiv, si jedinec osvojuje hodnoty a normy a stává se člověkem společenským. Mezi sociální skupiny se řadí i sportovní tým a cílem této práce je prozkoumat, jakým způsobem členství ve sportovním týmu přispívá k socializaci dětí školního věku.

Cílem práce bylo zjistit, jakým způsobem sportovní aktivity přispívají k socializaci dětí, jaké hodnoty a normy si prostřednictvím účasti na sportovních aktivitách osvojují a zda jsou schopny tyto zkušenosti uplatnit i mimo sportovní prostředí.

Práce se skládá ze dvou částí, teoretické a praktické. Teoretická část práce vymezuje klíčové pojmy vztahující se k socializaci a sportu. První kapitola tedy popisuje proces socializace, její činitele a mechanismy, protože chceme-li pochopit proces socializace, musíme znát všechny její aspekty. Druhá část kapitoly je věnována fázím

socializace se zaměřením na dětství, jelikož socializaci v tomto věku je přikládán největší význam a děti školního věku byly i předmětem výzkumu. Druhá kapitola se zabývá problematikou sociálních skupin, charakteristickými rysy skupin a hodnotami a normami, které jsou jejich součástí a které si jedinec socializačním procesem osvojuje.

Třetí kapitola definuje druhý základní pojem, sport, a poskytuje různé perspektivy vnímání sportu jako důležité součásti lidské společnosti, neboť tento fenomén zasahuje nejen do sféry sociologické a kulturní, ale i do ekonomické, politické. Velmi často se jím zabývají také média. Poslední kapitola v teoretické části propojuje obě klíčová témata a popisuje, jakým způsobem může účast na sportovních aktivitách ovlivnit proces socializace.

Praktická část se zabývá výzkumem a jeho metodologií. Pro sběr dat byla použita kvalitativní metoda polostrukturovaných rozhovorů, jež umožnila dotázat se trenérů z atletického oddílu Střela Žebrák a rodičů dětí, které jej navštěvují, na sociální aspekty sportovních aktivit. Cílem výzkumu bylo na základě teoretických poznatků zjistit, jaké vzorce chování a zkušenosti děti prostřednictvím sportovních aktivit získávají a zda je umějí využít i v jiných situacích v jiném prostředí. Z informací získaných z rozhovorů byly vybrány znaky, jež se opakovaly nebo se naopak odlišovaly, na základě čehož byly následně vyvozeny závěry.

TEORETICKÁ ČÁST

2 SOCIALIZACE

2.1 Definice a charakteristika socializace

Pojem „socializace“ se objevuje na konci 19. století a jako první jej používá francouzský sociolog Émile Durkheim. Dnes existuje mnoho způsobů pojetí a definic tohoto termínu. Jednu uvádí například britský sociolog Anthony Giddens: *„Proces vývoje od stadia bezmocného novorozence až po dobu, která si dobře uvědomuje sebe samu a orientuje se ve své vlastní kultuře, označujeme jako socializaci“* (Giddens 1999, s. 39).

Socializace je důležitou součástí vývoje každého jedince. Není to záležitost pouze lidská, socializací prochází všichni vyšší živočichové, avšak u lidí je tento proces značně složitější, než u mláďat jiných savců. V počátečních fázích vývoje se o děti starají rodiče, a právě rodiče je učí být bytostmi schopnými přežítí.

Jinou definici uvádí Jan Keller, český sociolog, který hovoří o sociální a kulturní reprodukci. Kulturní reprodukci má na mysli předávání kulturních hodnot mezi generacemi, což je zprostředkováno socializací. Dle Kellera je třeba společnost kontrolovat, přičemž pořádek lze udržovat pouze ve společnosti, která je nějakým způsobem rozdělena a utříbena. Prostředkem k zajištění kontroly je právě socializace a jeho definice tedy zní: *„Cílem socializace je zformovat bytost, která se bude i o samotě chovat tak, jako by byla pod stálým dohledem ostatních členů skupiny. Toho lze dosáhnout tehdy, přijme-li jedinec za své (internalizuje-li) nejen vědění, ale též hodnoty, normy a měřítko své kultury. Socializace utváří způsob jednání a formuje tendence k reagování v různých situacích. Proto bývá nazývána "druhým, sociokulturním narozením", neboť teprve díky jí se biologický tvor stává*

bytostí schopnou chovat se jako člen určité společnosti“ (Keller 1997, s. 38).

Socializace je proces učení a sociálního rozvoje, díky němuž jsme schopni být součástí společnosti, ve které žijeme, a interagovat s ostatními členy. Mezi aspekty, které si tímto procesem osvojujeme, patří mateřský jazyk a jiné prostředky komunikace, základní sociální role, společenské hodnoty a normy, vzdělání či morálka neboli schopnost chovat se v souladu se společenskými pravidly. Jak již bylo řečeno, na socializaci lze nahlížet z několika různých perspektiv a další, zcela odlišnou definici uvádí Zdeněk Helus: *„Socializaci osobnosti můžeme definovat jako proces utváření a vývoje člověka působením sociálních vlivů a jeho vlastních aktivit, kterými na tyto sociální vlivy odpovídá. Vyrovnává se s nimi, podléhá jim, či je tvořivě zvládá“ (Helus 2006, s. 71).*

Americký sociolog zabývající se sportovními studii ve svých pracích užívá následující definici socializace: *„Socializace je aktivní proces učení a sociálního rozvoje, který vzniká při interakci s ostatními a seznamuje nás se sociálním světem, ve kterém žijeme. Tento proces zahrnuje formování představ o tom, kým jsme a co je v našem životě důležité“ (Coakley 2004, s. 98).*

Jinými slovy, jde o přetváření novorozence ve společenskou bytost a tato transformace je sociálně a kulturně podmíněna. Nejde tedy pouze o vliv společnosti na člověka, ale především o vzájemné vztahy mezi člověkem a společností, jejíž je součástí.

Během socializace jedinec získává hodnoty a vzorce chování sociální skupiny, ke které přísluší. Učí se způsobům jednání a projevům, které jsou vlastní jemu samému a utvářejí jeho osobnost. Je třeba říci, že socializace nemá vliv pouze na členy společnosti, ale také na společnost samotnou. Díky socializaci jsou sociokulturní aspekty předávány z generace na generaci, čímž je zajištěno přežití dané společnosti. S tím souvisí další funkce socializace ve vztahu ke společnosti a tou je schopnost všech členů společnosti osvojit si stejné

normy a postoje, na kterých se shodují, a tím zabránit rozpadu své společnosti.

2.2 Činitelé socializace

Aby mohla proběhnout socializace, na subjekt, který má být socializován, musí působit vliv různých činitelů. Tuto funkci plní sociální skupiny, které nás obklopují. Zde můžeme uvést definici Zdeňka Heluse, který říká že: „*Socializačními činiteli jsou instituce (zařízení, sociální útvary) a osoby, které socializačně působí*“ (Helus 1995, s. 96). Činitele socializace, tak jak je popisuje Eva Sollárová ve svém příspěvku v knize Sociální psychologie, můžeme chápat jako faktory ovlivňující proces socializace jedince (Výrost a Slaměník 2008, s. 50). O problematice sociálních skupin pojednává samostatná kapitola níže.

Někteří autoři uvádí další kategorii faktorů působících na sociální vývoj jedince. Mohou jimi být celokulturní vlivy, jenž působí na všechny její členy a ti si osvojují například jazyk a způsoby chování, které jsou v dané společnosti legitimní. Nebo masmédiá, která působí na chování člověka tím, že vysílanými programy ovlivňují utváření hodnot, udávají trendy životního stylu, módy a majetku. Lidé zkrátka napodobují to, co vidí v médiích, ať už se jedná o chování filmových postav nebo jejich představitelů (Výrost a Slaměník 2008, s. 53 – 54).

Během života se tyto socializační činitelé mění, někteří působí více a někteří naopak méně a může se stát, že některý z nich neplní svoji funkci tak, jak by měl, a jeho vliv na vývoj jedince tedy není dostatečný. Hodnoty takového jedince se pak odchylují od většinové společnosti a dochází k traumatu nebo deprivaci. Psychická deprivace znamená nedostatek duševních potřeb a může být způsobena izolací, kdy člověk vyrůstá bez kontaktu s lidskou společností. Další příčinou deprivace je dlouhodobá separace od rodičů, například když jeden z rodičů opustí rodinu, dítě vyrůstá v neúplné rodině, nebo dokonce v ústavu. Takovéto případy Helus označuje jako dysfunkční socializaci. Jedná se o situaci kdy: „...*jedinec je ovládán hodnotami a normami, které jej orientují*

k životu proti druhým lidem, či na jejich úkor, anebo paralyzují potenciality jeho růstu/rozvoje tak, že je socializačně mrzačen“ (Helus 2006, s. 94).

Pokud jedinec procesem socializace neprojde, jak uvádí Keller, stává se z něho sociálně narušené individuum, které není schopné respektovat normy běžného soužití a zapojovat se do kolektivních akcí (Keller 1997, s. 38 – 39).

2.3 Mechanismy socializace

Mechanismy socializace jsou způsoby, kterými si jedinec osvojuje konkrétní vzorce chování, tedy způsoby, kterými se socializuje. Mezi tyto mechanismy patří sociální činnost, napodobování, identifikace a sugesce (Holeček, Miňhová a Prunner 2007, s. 196).

Nejvýznamnější z těchto mechanismů je sociální činnost, což je souhrnný pojem pro hru, učení a práci. Prvním a nejdůležitějším prostředkem, se kterým se dítě setkává, je hra. Hry plní nejrůznější funkce, které u dítěte rozvíjejí důležité schopnosti, z nichž nejvýznamnější dle Holečka jsou poznávací, motorické nebo projekční, do nichž si dítě promítá svůj pohled na svět. Dále jsou to schopnosti seberealizační a kompenzační. V kompenzačních si nahrazuje nesplněná přání a skrývá, ačkoli spíše nevědomě, své pocity méněcennosti. Poslední funkcí je relaxace a uvolňování psychického napětí (Holeček, Miňhová a Prunner 2007, s. 196 – 197). Hry jsou prostředky, které napomáhají vyjádřit realitu a také se s touto realitou vyrovnat nebo slouží jako prostředek nacvičování budoucích sociálních rolí jedince. Nejsou však výsadou pouze dětí, doprovázejí člověka i v dospělosti, v průběhu života se ale mění jejich formy a množství času, který je jim věnován. Her pro dospělé existuje rovněž celá řada, jedná se například o hry sportovní, rekreační, tanec a jiné koníčky.

Důležitá je také nápodoba, neboli imitace, která je pravděpodobně druhou nejvýznamnější složkou v procesu socializace. Nápodoba je: *„základním principem rozvoje a existence společnosti, v jejímž*

důsledku vznikají skupinové normy a hodnoty“ (Holeček, Miňhová a Prunner 2007, s. 197).

Nápodobu rozdělujeme na dvě kategorie, automatickou a uvědomělou. Během první z nich, automatické, tedy neuvědomělé, dítě napodobuje chování jiných osob nebo nějakého svého vzoru, aniž by chtěl a vynakládal jakékoliv úsilí. Mezi nejčastěji napodobované osoby patří rodiče, proto je důležité, aby svým chováním byli dítěti dobrým vzorem a také, aby dávali pozor, s kým se jejich potomci stýkají. Umělou imitací pak rozumíme záměrné kopírování svého vzoru. Tato imitace probíhá v závislosti na věku a vyspělosti daného jedince. Například v období puberty má většina lidí sklony napodobovat takové znaky, které jsou pro ně rysem dospělosti, zejména kouření a pití alkoholických nápojů.

Mechanismus socializace, který je jakousi výraznější formou nápodoby a pomocí něhož jedinec přijímá většinu hodnot, postojů nebo názorů svého vzoru, nazýváme ztotožnění, jinak také identifikace. U ztotožnění opět rozlišujeme několik druhů a to obrannou identifikaci, kdy se jedinec ztotožňuje se sociálně nadřazenou osobu, například rodičem nebo učitelem, emoční identifikace znamená ztotožnění se s člověkem, ke kterému chováme silné city, nejčastěji jím bývá partner. Další mechanismus je racionalizace, tedy ztotožnění na základě sdílení stejného postoje dvou lidí. Posledním podtypem je dezintegrace, označující identifikaci, při níž dochází k rozpolcení osobnosti a člověk spíše pouze hraje roli, která se od něho očekává (Holeček, Miňhová a Prunner 2007, s. 196 - 199).

Sugesce je posledním způsobem socializace a znamená: *„nekritické přijímání názorů člověka, který má významnou pozici, přirozenou autoritu nebo patří k referenční skupině“* (Holeček, Miňhová a Prunner 2007, s. 199).

Je to tedy, můžeme-li to tak nazvat, podléhání představám, myšlení či názorům někoho druhého, nejedná se však o pravidlo a celoživotní záležitost, sugesci spíše podléhají děti nebo mentálně retardovaní.

2.4 Socializace v období dětství

Během života každý jedinec prochází obdobími, která ovlivňují jeho vývoj. Na vývoj působí nejen jeho biologické předpoklady, ale i faktory přicházející z vnějšku.

První fází, které je přikládán největší význam, je dětství. Dětství je započato narozením a ukončeno přibližně patnáctým rokem života. V této fázi jedinec prochází primární socializací, přichází do styku především s rodinnými příslušníky, kteří mu poskytují základní vzorce chování, učí ho jazyk a různé dovednosti. V tomto období dítě poznává svět a sebe samo a také rozvíjí své psychosociální schopnosti. Během dětství se objevují i nové vlivy, neboť začíná chodit do školy a poznávat své vrstevníky, což je pro něho neznámé (Jandourek 2003, s. 66 - 67).

Tato etapa se podle věku dále rozděluje na dílčí fáze, které se z hlediska socializace odlišují. První z těchto fází je kojenecký věk, v němž je typický kontakt dítěte především s matkou, která udává směr jeho vývoje, později se od ní odpoutává a začíná utvářet vlastní sebepojetí. Následuje období batolecího věku, kdy je pro socializaci opět klíčová rodina a její citové hodnoty, jelikož na tom, jak je dítě do rodiny přijato, závisí jeho sebedůvěra. V prostředí rodiny se také učí rozeznávat různé situace vyžadující odlišné chování a začíná plnit své první role. V předškolním věku se spektrum rolí rozšiřuje a jedinec již dokáže rozeznat role ostatních, jako například matky, prarodičů nebo učitelů. V tomto období začínají na vývoj dítěte působit nové socializační činitele, škola a vrstevnická skupina, které dále rozvíjí jeho komunikační schopnosti a učí jej novým pravidlům chování. Nejdelší fází v období dětství je školní věk, zde se jedinec ztotožňuje s vrstevnickou skupinou a začíná jednat v rámci jejích norem a zájmů, také v této skupině získává

jisté postavení a s ním spojené dlouhodobější role (Vágnerová 2005, s. 278 – 281).

3 SOCIÁLNÍ SKUPINA

3.1 Vymezení a význam sociální skupiny

Výše bylo zmíněno, že v procesu socializace hrají důležitou roli skupiny. Člověk se rodí jako tvor společenský a ke svému životu potřebuje existenci druhých lidí, tedy skupin, ke kterým přísluší, které jej utvářejí a v nichž interaguje. Pomocí členství v konkrétní sociální skupině vnímáme sami sebe, identifikujeme se jako příslušníci dané skupiny a zároveň se odlišujeme od příslušníků skupin jiných. Jednoduše bychom mohli říci, že sociální skupina je jakási množina lidí, skutečnost je však poněkud složitější. Do sociálních skupin se rodíme, ale i do nich během života dobrovolně či nedobrovolně vstupujeme a také z nich vystupujeme a pomocí těchto skupin vnímáme svět. Důležitostí tohoto faktu se zabývá doktorka Novotná, která tvrdí, že: *„Naše každodennost se odehrává v sociálních skupinách. V nich prožíváme svá přátelství a spory, v nich si druhých vážíme či je zatracujeme. V nich se máme rádi, milujeme a nenávidíme, hádáme se a pomlouváme. Ve skupinách spolupracujeme a soutěžíme, pomáháme si, ale i ubližujeme. Ve skupinách nejsme sami – a nejsme-li sami, nebo ve dvojici, jsme v sociální skupině“* (Novotná 2010, s. 7).

Odlišné pojetí sociální skupiny nabízí tato definice: *„Pojem sociální skupina je používán v několika významech. Jednak je tímto termínem označován souhrn lidí, kteří mají společný nějaký obecný znak (např. dosažené vzdělání, věk), jednak je tak označován reálně existující útvar lidí spojených společnými znaky a společnou činností, nebo to mohou být lidé, kteří jsou situováni do identických podmínek a okolností“* (Trpišovská a Vacínová 2007, s. 39).

Zajímavý poznatek můžeme najít i v teorii sociologa Jandourka, který dodává, že se tento pojem užívá i pro: *„Určitou kategorii jedinců (jako třeba studenti nebo katolíci), kteří se mezi sebou sice nemusí znát a pravděpodobně ani neznají, u kterých se však očekává, že za jistých okolností budou reagovat podobně“* (Jandourek 2003, s. 82).

Pravděpodobně nejužitečnější a nejsrozumitelnější definice, která zahrnuje všechny charakteristické znaky sociální skupiny, zní takto: *„Skupinu tvoří určitý počet lidí, jejichž činnost směřuje po delší dobu ke společným cílům. Ze společných cílů vyplývá podobnost hierarchie hodnot členů skupiny. Cílů se dosahuje dlouhodobou interakcí a kooperací, která se řídí skupinovými normami a při níž se vytváří relativně stálá struktura vztahů mezi členy skupiny, v nichž jednotlivci zaujímají různé pozice a přijímají role“* (Helus 2006, s. 21).

3.2 Charakteristika a typologie sociální skupiny

V každé společnosti tedy vznikají skupiny, tzv. sociální skupiny, prostřednictvím kterých se jedinec socializuje a charakterizuje. Sociálním skupinám se věnují vědy jako je sociologie nebo sociální psychologie a rozdělují je na velké a malé. Velkými skupinami rozumíme náhodná uskupení lidí, kteří se sešli náhodně například v dopravním prostředku či na nějaké společenské akci. Druhým typem jsou pak malé skupiny, tedy soubor lidí, kteří se navzájem znají, komunikují spolu a pravděpodobně mají společný cíl. Mezi těmito malými skupinami dále rozlišujeme dva typy a to formální a neformální. Za neformální skupiny označujeme ty, které nejsou součástí formální organizace, nemají žádný formální cíl a jejich účelem je pouze uspokojování společenských potřeb. Typickým učebnicovým příkladem a základním vzorem neformální skupiny je rodina. Formálními skupinami pak nazýváme ty, které jsou vytvořeny záměrně a spolupracují na různých úkolech, které vedou k dosažení společného cíle, jsou to tedy například pracovní skupiny, školní třídy nebo sportovní týmy, jimiž se tato práce bude dále zabývat (Nakonečný 2009, s. 383).

Profesor Milan Nakonečný uvádí tři znaky, kterými charakterizuje malou skupinu: „(1) *navzájem integrující se v rámci společně sdílených norem; (2) kteří se vzájemně znají a vstupují do interakcí v rámci propojených rolí; (3) a vyvíjejí společnou činnost v rámci společných cílů*“ (Nakonečný 2009, s. 384).

I v případě sociálních skupin se samozřejmě můžeme setkat s různým rozdělením a definicemi, jako je tomu například u doktorky Novotné, která uvádí dichotomie spontánní a záměrné, trvalé a situační, dobrovolné a povinné, otevřené a uzavřené, neformální a formálnější a primární a sekundární malé skupiny. Spontánními skupinami rozumíme ty, jejichž vznik není samotnými členy nebo osobou ve vyšší pozici předem domluvený. Záměrné skupiny naopak vytvářejí tzv. umělé prostředí, které aktérům této skupiny napomáhá řešit jejich úkoly. Rozdíl mezi skupinami trvalými a situačními, jak napovídá název, spočívá v délce jejich trvání. Ukázkou trvalé skupiny je opět rodina, jejímž členem se stáváme při narození a opuštění je dáno úmrtím. Za členy situační skupiny můžeme považovat studenty, kteří se účastní stejné přednášky nebo kurzu. Dle míry svobody rozhodování o vstupu do dané skupiny rozlišujeme mezi dobrovolnými a povinnými. Otevřenost či uzavřenost sociální skupiny je určena prostupností jejich hranic, tedy zda přijímají technologie, názory a ideje zvenčí, či jsou těmto prostředkům zcela uzavřené.

Podstatně složitěji Novotná vysvětluje rozdíl mezi neformálními a formálními skupinami. Dle jejího názoru jsou sociální skupiny vždy neformální a jejich formálnost roste spolu s velikostí a s potřebou organizace společných činností. Hranice mezi velkou a malou skupinou nejsou pevně stanoveny a jejich rozlišení závisí primárně na počtu členů. Minimální počet malé skupiny jsou 2 osoby, horní hranice se pak pohybuje mezi 7 až 15 členy, od toho se pak odvíjí spodní hranice velké skupiny a její horní hranice. Druhým faktorem, pomocí něhož rozpoznáváme velkou a malou skupinu, je typ interakce, který se mezi aktéry odehrává. Pro malé skupiny jsou typické bezprostřední důvěrné

interakce na rozdíl od velkých skupin, kde se někteří aktéři nemusejí vůbec setkat a jejich interakce jsou zprostředkované a nedůvěrné. Poslední dvě kategorie diferencují na základě významu skupiny v životě aktéra. Primární skupiny zásadně ovlivňují vývoj jedince, socializují se v něm, získávají postoje a vzorce chování a jsou pro něj nejdůležitější. Rozlišení mezi primárními a sekundárními skupinami je individuální, neboť jedna konkrétní skupina může být pro jednu osobu primární a pro osobu jinou naopak sekundární (Novotná 2010, s. 63 – 70).

3.3 Skupinová dynamika

Jak již bylo řečeno, každý jedinec je příslušníkem alespoň jedné, většinou však spousty sociálních skupin, které mají svá pravidla chování, hodnoty, postoje, zájmy, potřeby, role, identitu a jiné prvky, které ji utvářejí, udržují pohromadě a odlišují od ostatních.

Pokud se jedinec prostřednictvím určitých znaků ztotožňuje s nějakou skupinou, přijímá její identitu, stává se jejím členem. Ovšem mohou zde nastat různé situace – jedinec může konkrétní identitu přijmout jako svoji (téměř) jedinou nebo jako jednu z mnoha, v obou případech si je vědom své příslušnosti k ostatním členům a vzájemné solidarity. Na základě skupinové identity jsou jedinci také schopni se odlišit od ne-členů, jinak řečeno, od těch druhých.

Protože každý máme své potřeby, tedy pocit nedostatku nějaké věci, hledáme způsoby, jak je uspokojit, a to může být jedním z důvodů, proč se připojujeme ke skupinám. Skupiny mají různé postupy, normy a pravidla jednání, která jsou legitimní a prostřednictvím nichž se pro některé jedince stává uspokojování osobních potřeb jednodušší. Skupinové potřeby však nemusejí vznikat pouze z iniciativy jejích členů, mohou vznikat také ze skupiny samotné.

S potřebami souvisí několik dalších kritérií, která skupinu charakterizují, a jedním z nich jsou skupinové zájmy. Dlouhodobý pocit nedostatku nějaké věci se podle sociologů nazývá deprivací, a pokud

chceme potřebu uspokojit, máme na této věci zájem. Máme-li zájem, směřuje naše jednání k aktivní činnosti, která je záměrná, smysluplná a dává nám užitek. Zájmy jsou pro skupinu klíčové, neboť jsou většinou příčinou vzniku sociální skupiny a zároveň jejím cílem.

Skupinové potřeby vycházejí z hodnot. Hovoříme-li o individuálních hodnotách, máme tím na mysli předměty nebo statky, které pro nás mají hodnotu přiřazenou naším subjektivním měřítkem hodnocení. Hodnocením si vytváříme soustavy hodnot, kde některé předměty či statky mají hodnotu vyšší a některé nižší. Společnou interakcí členů a jejich hodnotových soustav vznikají skupinové hodnotové soustavy a skupinové hodnotové preference. Ve vztahu k hodnotám si utváříme postoje a to buď pozitivní, nebo negativní, podle toho, kde se nachází v naší soustavě hodnot. Stejným způsobem jako skupinové hodnoty vznikají i skupinové postoje, tedy agregací individuálních postojů jednotlivých členů.

Aby skupina byla funkční a konzistentní, musí existovat pravidla, která regulují jednání jejích členů, nazýváme je normy. V případě nerespektování norem skupina užívá prostředky ke kontrole a sankce, které navrací devianta zpět do normy, protože při narušení skupinové soudržnosti nemohou být uspokojovány skupinové potřeby a zájmy. Skupinové normy si jedinci osvojují prostřednictvím socializace (Novotná 2010, s. 11 – 35).

Jsou-li ve skupině přítomny tyto znaky, můžeme ji označit za soudržnou. Skupinová koheze se však neomezuje pouze na tyto znaky, důležitá je také četnost a povaha interakcí členů, skupinový kapitál nebo skupinová struktura, kterou se zabývá následující podkapitola.

3.4 Skupinová struktura

Stejně jako společnosti i skupiny mají vnitřní složení, mají uspořádání pozic a tato organizace se nazývá skupinová struktura

(Výrost a Slaměník, 2008, s. 323). Po příchodu do skupiny se z anonymní osoby stává osoba povědomá, která disponuje specifickými vlastnostmi, zkušenostmi a dovednostmi, díky čemuž získává ve skupině svoji pozici. Skupinová struktura se může tvořit na základě několika různých kritérií, a tudíž jedna skupina nemusí mít pouze jednu, ale může mít hned několik struktur. Novotná rozděluje sociální strukturu podle prostorového uspořádání na horizontální a vertikální. Horizontální rozdělení pozic předpokládá jejich rovnost a pouze určuje komunikační vztahy mezi aktéry. Na rozdíl od horizontální struktury, vertikální je založena na moci a autoritě a ve skupině je vůdcovská pozice, která je nadřazena všem ostatním (Novotná 2010, s. 39 – 42).

Vznik struktury uvnitř skupiny se odvíjí od chování jednotlivých členů, někteří jsou spíše tiší, zdrženliví a lehce se podřídí většině, jiní jsou naopak výrazní s tendencí řídit chod skupiny a organizovat různá setkání a na základě těchto dispozic se mezi členy začnou formovat vztahy a pozice (Nakonečný 2009, s. 404).

Struktura skupiny je popsána pomocí pojmů role a status. Sociální status je definován jako: „*Souhrnné vyjádření sociální pozice člověka v určité společnosti, resp. skupině, spojené s určitou mírou ocenění ze strany druhých*“ (Petrušek 1996, s. 1226).

Status jedince se pojí s určitým souborem práv a povinností a je určován na základě vztahů s ostatními členy a tím se generuje statusový systém skupiny. Vznik a vývoj statusového systému je rychlý a těžko změnitelný, zejména u nižších pozic je změna velmi obtížná (Výrost a Slaměník 2008, s. 324). Druhý pojem, role, je sociology vysvětlován jako: „*Očekávaný způsob chování vázaný na určitý sociální status.*“ (Petrušek 1996, s. 943). Sociální role člověku tedy v podstatě říká, jak se má chovat a jaké úkoly by měl plnit. Stejně jako statusy i role ve skupině tvoří provázaný skupinový systém rolí (Výrost a Slaměník 2008, s. 324).

Uspořádání statusů a rolí uvnitř skupiny je dáno nejen individuálními schopnostmi, ale i vlivy vnějšího prostředí, mezi které řadíme společenské, materiální, časové a prostorové podmínky. U malých sociálních skupin rozlišujeme formální a neformální struktury. Formálními strukturami rozumíme pracovní skupinu, školní třídu atd. V nich na základě vzájemných sympatií nebo společných zájmů vznikají menší uskupení, která označujeme právě jako neformální struktury (Nakonečný 2009, s. 408-409). Jedinec zastává různé role, které se ve formální a neformální struktuře mohou lišit, v takovém případě nastává takzvaný konflikt rolí vysvětlovaný jako situace, kdy: *„očekávání spojovaná se dvěma různými rolemi vykonávanými toutéž osobou nelze sladit“* (Keller 1997, s. 72).

4 SPORT

4.1 Vymezení pojmu

Termín sport je v mysli každého z nás zřejmě spojen s jakousi pohybovou aktivitou a zábavou, sestavit přesnou definici však může být komplikované. Aleš Sekot definuje sport jako: *„institucionalizovanou pohybovou aktivitu motivovanou zvýšením celkové kondice, osobním prožitkem či cíleným výsledkem nebo výkonem“* (Sekot 2008, s. 10).

Tato definice poukazuje nejen na fyzickou aktivitu, ale i na sociální aspekt sportu, kterým je uspokojování potřeb. Těmito potřebami jsou zejména vizuální stránka, tedy formování postavy, dále pak zlepšování fyzické kondice a zlepšování osobních výkonů. Další všeobjímající formulace, obsažena v Evropské chartě sportu z roku 1992, zní takto: *„všechny formy tělesné činnosti, které – ať již prostřednictvím organizované účasti či nikoli – si kladou za cíl projevení či zdokonalení tělesné i psychické kondice, rozvoj společenských vztahů nebo dosažení výsledků v soutěžích na všech úrovních“* (Dovalil et al. 2004, s. 1).

Sport však nezasahuje pouze do oblasti sociologie, je to společenský fenomén, který se stále více dostává do popředí veřejného zájmu společnosti a projevuje se také v zájmech politiky, ekonomie, médií, kultury nebo ekologie. Zájem o sport nejen těchto specializovaných disciplín, ale i samotných sportovců roste především díky sportovním soutěžím, ať už regionálních, národních nebo mezinárodních (Sekot 2008, s. 9 - 11). Sekot tvrdí že: *„Sport je svým potenciálem schopen přispívat i k vývoji nejchudších oblastí světa, tvoří nezastupitelnou součást masové mediální podívané, podílí se na rozvoji turistického podnikání, je různým způsobem spojován s řadou sociálních jevů a problémů, jako je zdraví, násilí, kriminalita, sociální rozdíly, pracovní migrace, ekonomický a sociální rozvoj a chudoba“* (Sekot 2008, s. 7 – 8).

V této souvislosti je důležité zmínit především politické a ekonomické zájmy státu ve vztahu ke sportu. Zájemem vlády je posílení sportovní infrastruktury za účelem podpory vzdělání a pracovních příležitostí, zlepšení zdraví obyvatelstva a prevence kriminality. Podílení se státu na tomto dění je významné z hlediska financování sportovních objektů, jako jsou například sportovní haly, tělocvičny, posilovny, plavecké bazény, hřiště nebo i sauny a jiné relaxační prostory a rehabilitační střediska. Nedílnou součástí výstavby sportovních objektů je samozřejmě i jeho vybavení a následná údržba. Naopak sport se v ekonomice následně projevuje skrze rozvoj národního hospodářství (Dovalil et al. 2004, s. 10 – 11).

Co se týče ostatních zmíněných oblastí, z hlediska kultury je podstatná historie a tradice sportu zasahující do životního stylu lidí. Sport je velmi výrazný kulturní jev, o kterém jsme cíleně informováni nejrůznějšími způsoby, což nás přivádí k další disciplíně, tedy k médiím. Dnes již sport nepředstavuje zálibu pouze v samotné účasti na pohybových aktivitách, ale také v diváctví. Mediální společnosti jsou ochotny vydávat neuvěřitelné částky za získání vysílacích práv sportovních přenosů, za komerční sponzorství a za vyobrazení loga

na dresech sportovců. Společnosti také kupují sportovní kluby a kupují a prodávají sportovce za obrovské množství finančních prostředků, doslova tedy obchodují se svými hráči (Sekot 2008, s. 9). Je zřetelné, že sport má i stinné stránky, není provozován pouze za účelem zábavy, ale dnes možná převážně za účelem obchodu.

4.2 Sportovní tým jako sociální skupina

I o sportovním týmu lze hovořit jako o sociální skupině, splňuje všechny její znaky, její členové směřují ke stejnému cíli, navzájem interagují, dodržují stejná pravidla a každý má uvnitř skupiny své role. Od běžných sociálních skupin se ale liší tím, že počet členů je většinou omezený. Skupiny vznikající v prostředí sportu jsou na rozdíl od těch běžných velice nestabilní, protože se musí neustále přizpůsobovat a měnit tak své členy, to je charakteristické především pro formální sportovní skupiny, které vznikají pod záštitou jiné formální organizace, příkladem mohou být národní reprezentační týmy. U neformálních, rekreačních týmů jsou členové stálejší, jelikož vznikají především za účelem zábavy a uvolnění. Skupinové hodnoty se také odvíjejí od formálnosti skupiny, u formálních je za téměř jedinou hodnotu považován úspěch, zatímco u těch rekreačních se hodnotový systém rozšiřuje o prožitky a sociální vztahy.

Struktura sportovního týmu, tedy skupinové statusy a role, souvisí s individuálními schopnostmi a výkony jednotlivých členů. Pokud jsou výkony jednotlivce dlouhodobě dobré nebo špatné, projevuje se to na jeho postavení v týmu. Sociální statusy a role zajišťují nejen efektivní fungování týmu, ale také dobrou atmosféru a uspokojování potřeb samotných členů (Slepička, Hošek a Hátlová 2006, s. 115 – 126).

5 ROLE SPORTU V PROCESU SOCIALIZACE

5.1 Vliv sportu na socializaci

Z předchozích kapitol víme, že sport je velmi důležitou součástí společnosti, spolu s ní se vyvíjí a odráží její charakter. Spojitost mezi těmito dvěma komponenty vystihují Slepíčka, Hošek a Hátlová: *„Vztah mezi sportem a společenskými hodnotami je významný, neboť společenské hodnoty ovlivňují výběr provozovaných sportů, způsob jejich organizace a motivaci k účasti ve sportovních aktivitách. (...) Sport, jeho organizace, cíle a funkce vypovídají mnoho o celé společnosti, neboť sport proniká do mnohých struktur společnosti a je jejich odrazem“* (Slepíčka, Hošek a Hátlová 2006, s. 99).

Podle této definice by se mohlo zdát, že sport je zakotven především ve společnosti, ale nejdůležitějším činitelem je jedinec vykonávající sportovní aktivity. Hovoříme-li o sportovních potřebách jedince, jedná se nejen o tělesnost, ale také a možná v první řadě o sociální potřeby. Sport je nedílnou součástí života většiny z nás a ať už jej provozujeme aktivně, nebo pasivně sledováním prostřednictvím medií, má vliv na naši interakci s okolím. Dle slov Slepíčky (2006) je to: *„Společenský jev takové závažnosti, že musí odrážet mnoho obecných norem společnosti a podílet se i na jejich tvorbě. Dá se proto předpokládat, že sport je jedna z významných oblastí společenského života, kde lze trénovat sociální chování“* (Slepíčka, Hošek a Hátlová 2006, s. 104). Sportovní aktivity, které se staly pravidelně se opakující činností, na které si jedinec vymezuje čas a které vedou k cílenému zvyšování výkonnosti, zasahují do každodenních plánů sportovce, a tak utvářejí takzvané sociální prostředí, které: *„modifikuje proces socializace a zároveň se uplatňují i sociální vlivy v prostředí sportu“* (Slepíčka, Hošek a Hátlová 2006, s. 100)

Vliv sportu na proces socializace nejen dětí, ale i dospělých aktérů můžeme popsat ve čtyřech dimenzích. První dimenzí je přijímání

společenské identity, které zahrnuje osvojování si specifických norem, hodnot, symbolů a sociálních technik, které jedinec musí vnímat jako závazné, i když výrazně ovlivní jeho hodnotový systém. Druhou dimenzí je utváření sebeidentity, to znamená, že osobní potřeby jedince, jeho přání nebo zkušenosti jsou uvedeny do souladu s požadavky na jeho sociální roli, tedy roli sportovce, ale zároveň je zachována jeho individualita a nezávislost, aniž by docházelo k jakémukoliv konfliktu jeho sociálních rolí. V případě konfliktu rolí by jedinec nemohl své role plnit v plném rozsahu, což by zejména u dětí mohlo mít negativní vliv na jejich osobnostní rozvoj. Pokud se jedinci podaří sladit jeho sebeidentitu se společenskou identitou a je schopen reprezentovat své individuální hodnoty a normy i zároveň s těmi, které vycházejí z jeho sportovního prostředí, postoupil ke třetí dimenzi, která se nazývá sebeprosazení. Tato dimenze vyžaduje schopnost rychle se přizpůsobovat sociálnímu prostředí, protože je velice dynamické. Poslední dimenzí rozumíme propojení sebepojetí se sociálními závazky jedince. Znamená to, že je jedinec vázán na své sociální okolí a kontakty s jinými sportovci a musí respektovat pravidla kooperace (Slepička, Hošek a Hátlová 2006, s. 100 – 101).

Již známe socializační mechanismy, prostřednictvím kterých si jedinec osvojuje vzorce chování typické pro prostředí, ve kterém se socializuje. Pravděpodobně nejvýraznějším mechanismem, který se uplatňuje při socializaci sportem, je hra. Hra je spojena s přesným dodržováním pravidel a norem a také se silnými emocemi, a proto sportovní hry silně ovlivňují vývoj jedince.

V kontextu socializace a sportu Slepička, Hošek a Hátlová rozlišují dva přístupy, jedná se o socializaci ve sportu a socializaci sportem. Rozdíl mezi nimi je v tom, že v případě socializace ve sportu získáváme zkušenosti, které uplatňujeme pouze v rámci sportovních aktivit, na rozdíl od socializace sportem, kde lze získané dovednosti využívat i v jiných situacích a v jiných sociálních skupinách. Socializaci ve sportu tedy vnímáme jako integraci aktivního jedince do specifického prostředí

sportu a při jejím zkoumání je kladen důraz na sociální a psychologické faktory, které určují, zda se jedinec bude i nadále sportu věnovat. Těmito faktory může být například podpora ostatních členů rodiny, dosažená úroveň ve sportu nebo způsob, jakým se sportu účastníme. Jako socializaci sportem označujeme situaci, kdy aktivní sportovec formuje svou fyzickou i psychickou stránku osobnosti a tyto vlastnosti se projevují v jeho každodenním chování (Slepička, Hošek a Hátlová 2006, s. 104 – 109).

V kapitole, kde byl vymezován pojem sport, bylo uvedeno, že je to celosvětový společenský fenomén, který se odráží v našem každodenním životě. Sport není doménou pouze aktivních sportovců, je častým tématem konverzací mezi přáteli, na pracovištích, ve školách, v domácnostech a velmi dobře slouží jako téma pro seznámení se s cizími lidmi, což je v tomto ohledu nejdůležitější. Lidé se běžně ztotožňují se sportovními hvězdami či celými týmy, což má dopady na jejich názory a životní styl. Coakley doslova říká, že: *„Lidská identita jako sportovce, nebo fanouška, pro ně může být důležitější, než jejich identita spojená se vzděláním, kariérou, náboženstvím, či rodinou“* (Coakley 2004, s. 11). Z toho vyplývá, co se stává s osobností jedince zapojeného do sportovního dění, není to ale dáno pouze působením okolí, i jedinec sám musí přispívat ke své vlastní socializaci a to rozhodováním, zda se začít věnovat sportovním aktivitám, zda v tom nadále pokračovat a nakonec rozhodnutím se sportem skončit. Není to jedno striktní dlouhodobé rozhodnutí, je to každodenní proces, který je neustále ovlivňován měnícími se osobními výkony, vlivem nejbližších osob a příležitostmi, které se v průběhu života naskýtají. V takových chvílích si jedinec musí uvědomit své priority a důsledky rozhodnutí a i to je nedílnou součástí socializace. U mladých lidí a dětí bývá toto rozhodnutí jednoznačné, zůstávají věrni sportu, neboť si uvědomují, že takové příležitosti a dovednosti časem zanikají.

Účast dítěte na sportovních aktivitách nebývá pouze jejich rozhodnutí, mnohem častěji se projevuje vůle rodičů. Výsledky jedné

studie ukázaly, že rodiče mají výrazný vliv na participaci svých dětí ve sportu. Jejich důvody mohou být různé, někteří vidí příležitost výdělků, jiní, nesportovci, chtějí, aby jejich děti získaly zkušenosti, které oni sami nemají, ale nejčastějším důvodem bylo získání nových kamarádů a fyzická a zdravotní stránka potomků (Wheeler 2011, s. 240 – 242). Rodiče mohou dětem dávat různé podněty stát se sportovcem neboť: *„Čím vyšší význam přisuzují rodiče sportu, tím silněji děti chápou sport jako hodnotnou atraktivní činnost. Známý fakt primární sportovní zkušenosti v rodině je umocňován i tím, že jsou to zejména rodiče, kdo obdarovávají své děti sportovní výstrojí a výzbrojí. Právě rodiče učí své děti házet s balonem, učí je bruslit a plavat, driblovat s míčem. Nejčastěji od rodičů se dítě dozvídá, jak se zúčastnit běžeckého závodu, soutěžit o ceny a dosahovat socializačně stimulačních cílů“* (Sekot 2003, s. 3). Pro tuto práci jsou ale důležitější důsledky účasti na sportovních aktivitách, spíše než důvody.

Rozhodnutí vstoupit na půdu sportu znamená vstup do určité nové skupiny lidí. Každá sociální skupina, tedy i ta sportovní, má své specifické znaky. Dle Coakleye má každá skupina: *„...svá slova a způsoby, které odkazují na jejich členy a na to, co dělají. Termíny, které používají nelze najít ve slovníku. Také mají jedinečné způsoby uvažování o provozování jejich sportu a mají speciální porozumění pro to, co mohou očekávat od ostatních členů skupiny“* (Coakley 2004, s. 102). Pro nové členy může být obtížné tyto charakteristické znaky přijmout a naučit se je, pro mnohé z nich je to dokonce nemožné. Odmítnutí a neúspěch se stává klíčovým bodem pro budoucí snahu začlenit se do jiných sportovních skupin a při formování osobnosti jedince to může působit na jeho sebevědomí a vyvolat strach z kontaktu s podobnými skupinami. Takové rozhodování se v každém věku liší a pro děti může být odmítnutí mnohem více frustrující než pro dospělé osoby (Coakley 2004, s. 101 - 104).

Dalším příspěvkem sportu k socializaci jedince je nutnost dodržování určitých pravidel. Sportovní organizace jeví prvky

hierarchického uspořádání, v jehož vedoucí pozici stojí většinou trenér nebo učitel, v některých případech také státní orgán, který stanovuje a vynucuje řád. Donucovacími prostředky, které jsou ve sportu užívány, jsou většinou sankce v podobě napomenutí, suspendování, vyloučení ze hry nebo peněžní pokuty, ale mohou to být i odměny, jako například účast v soutěžích. Tyto sankce zabraňují nejen porušování pravidel sportovní hry, pravidel týmu, nevhodnému často až násilnému chování, ale i užívání zakázaných podpůrných látek (Eitzen 2000, s. 375 – 376).

Socializační dopady sportu ale nemusí být pouze pozitivní, stejně jako každý činitel má i sport své stinné stránky. Jedná se například o příliš velkou míru soutěživosti, která přerůstá v agresi, nebo o vulgární chování, které zejména mladí sportovci přejímají od svých idolů či trenérů a které se pak promítá v jejich chování i mimo sportovní prostředí. Problémy mohou vyvstat také v otázkách systému hodnot, kdy jedinec staví sportovní kariéru na první místo a opomíjí jiné důležité stránky života, člověk se na sportu stává až závislým a poté je velice obtížné se kariéry vzdát a socializovat se do jiného prostředí.

PRAKTICKÁ ČÁST

6 METODOLOGIE VÝZKUMU

6.1 Cíle a otázky výzkumu

Cílem výzkumu bylo zjistit, jakým způsobem sport přispívá k socializaci dětí, jaké hodnoty a normy děti prostřednictvím sportu získávají a jak jsou zkušenosti získané ve sportovním týmu uplatnitelné i v prostředí a situacích mimo něj. Dílčími cíli bylo identifikovat jednotlivé faktory ovlivňující formování osobnosti dětí a poznat jaké vzorce chování a jednání si prostřednictvím účasti na sportu osvojují.

V souvislosti s cílem výzkumu jsem vymezila následující otázky:

1. Jakou roli hraje sport v životě dětí?
2. Jakým způsobem sportovní aktivity přispívají k socializaci dětí?

6.2 Metoda výzkumu

Z důvodu našeho zájmu o konkrétní názory a zkušenosti jednotlivých respondentů byla pro tento výzkum zvolena kvalitativní metoda sběru dat, polostrukturované rozhovory. Tato metoda je volnější forma rozhovoru, kdy má tazatel předem připravenou strukturu otázek či okruhy, kterými řídí průběh rozhovoru, doplňující otázky vznikají během dotazování. Odpovědi jsou otevřené a obvykle přesahují připravené otázky, poskytují tak důležité individuální informace. Součástí rozhovoru je také vnímání chování dotazovaných, tazatel tak může lépe zpozorovat například jejich emoce. Rizikem této metody dotazování ale může být neschopnost tazatele řídit rozhovor tak, aby respondenti příliš neodbočovali od tématu a neposkytovali zavádějící informace (Bernard 2006, s. 210 – 228).

Výhodou této metody je, že na rozdíl například od dotazníkového šetření, poskytuje mnohem pestřejší odpovědi, které nejsou omezeny na předem připravený výběr možností. Při takto širokém tématu mohou být v dotazníku některé odpovědi snadno opomenuty. Cílem výzkumu nebylo získat co největší počet odpovědí, ale hlouběji prozkoumat téma socializace sportem a získat konkrétní názory a zkušenosti, což nejlépe umožňuje právě tato metoda (Gratton a Jones 2008, s. 140 – 141).

Okruhy otázek byly sestaveny na základě prostudované literatury. Rozhovory byly vedeny přímo a to na jedné straně s trenéry dětí, kteří stojí při vzniku zkoumaných jevů, a na straně druhé s rodiči, kteří mohou v některých situacích lépe pozorovat jejich výskyt a vývoj. Odpovědi byly zaznamenány na zvukové medium, pomocí programu MAXQDA přepsány do textové podoby. Následně byly ve výpovědích vyhledávány položky, jež se shodují nebo naopak vybočují. Nakonec byly tyto informace vyhodnoceny a shrnuty ve výstižných tvrzeních.

6.3 Struktura rozhovorů

V úvodní části rozhovoru byli respondenti seznámeni s tématem výzkumu, informováni o anonymizaci jejich výpovědí a požádáni o svolení k pořízení zvukového záznamu rozhovoru. Poté následovaly úvodní otázky týkající se jejich věku, povolání a vlastních zkušeností z oblasti sportu.

V následující části respondenti odpovídali na otázky, jejichž cílem bylo zjistit, jakým způsobem sport přispívá k socializaci dětí. Připravené otázky byly tedy zaměřeny na hodnoty a normy nebo schopnosti, které si děti prostřednictvím sportovních aktivit a členstvím ve sportovním týmu osvojují, a také, zda jsou tyto zkušenosti schopny využít i v prostředí mimo sport.

V závěrečné části byli respondenti požádáni o libovolné doplnění tématu procesu socializace sportem.

6.4 Výzkumný vzorek

Předmětem tohoto výzkumu byly děti školního věku, které ještě nedosáhly věku patnácti let, ty, které tohoto věku již dosáhly, bývají ve sportovních týmech přeřazeny do věkové kategorie dorostu. Konkrétně se jednalo o mladé sportovce z atletického klubu Střela Žebrák. Z důvodu nízkého věku a malých zkušeností těchto dětí byly rozhovory prováděny s trenéry působícími ve zmíněném klubu a s rodiči dětí, které jej navštěvují (viz Tabulka 1). Záměrně byl zvolen takový vzorek, který zahrnoval zástupce trenérů i rodičů a to z toho důvodu, že každý z nich se s dětmi setkával v jiném prostředí a v jiných sociálních skupinách, a jejich výpovědi se tedy mohly vzájemně doplňovat. Celkem se výzkumu zúčastnilo osm respondentů, jejichž jména byla změněna, aby byla zachována anonymita.

Tabulka 1. Charakteristika respondentů

Pseudonym respondenta	Věk	Povolání	Role	Trenérská praxe (v letech)
Karel	48	Stavební inženýr	Trenér	7
Barbora	43	Učitelka sportovního gymnázia	Trenér	4
Simona	45	Učitelka speciální základní školy	Trenér	4
Věra	25	Studentka	Trenér	6
Vítek	44	Učitel sportovního gymnázia	Trenér	4
Lucie	39	Učitelka základní školy	Rodič	-
Pavel	43	Truhlář	Rodič	-
Aneta	32	Datamanagerka	Rodič	-

7 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

Výsledky výzkumu byly rozděleny do podkapitol a na základě hlavních výzkumných otázek vymezených v podkapitole s číslem 6.1 Cíle a otázky výzkumu. Dále byly tyto podkapitoly rozděleny podle dílčích otázek, jež byly během rozhovorů pokládány respondentům (viz příloha Struktura rozhovorů). Zkoumané znaky se však v jednotlivých výpovědích mnohdy překrývaly a tak bylo toto rozdělení vytvořeno především z důvodu přehlednosti.

7.1 Role sportu v životě dětí

Cílem této části bylo vyhodnotit, jakou roli hraje sport v životě dětí a jakou pozici v něm zastávají přátelé, jež ve sportovním prostředí získaly.

7.1.1 Důvody účasti dětí na sportovních aktivitách

Hlavním důvodem, proč děti začínají sportovat a navštěvovat sportovní kroužky je iniciativa rodičů, v některých případech pak kamarádů. Čím déle ale děti sportují, tím se vliv rodičů nebo jiných osob zmenšuje, aby děti u podobných aktivit vydržely, je třeba, aby je bavily a měly na nich vlastní zájem. Tím se ale nevyklučuje nutnost rodičovské podpory a to především finanční. Častým důvodem jsou také vztahy s kamarády, jež si tam vytvořily. Tuto tezi potvrzují výpovědi nejen trenérů ale i samotných rodičů.

Matka jednoho z dětí na otázku týkající důvodů dětí sportovat odpovídala následovně: *„No tak v první řadě si myslím, že je tam strčí rodiče. Spousta lidí ve svých dětech vidí sportovní hvězdu, zvlášť jestli sami sportují, ale když je to pro ty děti povinnost, tak asi skončí. Podle mě je to musí začít bavit, aby u toho zůstaly“* (Lucie, 39).

Velmi podobných odpovědí se dostávalo i od trenérů, Karel například uvedl, že: *„Více než padesát procent tam přivedou rodiče a ten zbytek kamarádi“* (Karel, 45). Barbora pak odpověděla:

„Že je tam přivedou rodiče. To je určitě nejčastější, ale pak tam chodí rádi a dobrovolně. Ono se to bez toho nedá udržet, nejdřív to zkusí, jestli to vůbec můžou dělat, kolik lidí to zkusí a pak odejde, musí je to trochu bavit, aby to vydrželo. Pak už je minimum těch, co je nutí rodiče, aby stále něco dělaly a už je tam většina těch, co to vyloženě dělat chtějí“ (Barbora, 43). Tato tvrzení potvrdil i Vítek, jehož odpověď zněla: *„Ze začátku je to nátlak ze strany rodičů a pak si tam najdou kamarády, udělají si tam vztah a v rámci toho vztahu už potom chodí pravidelně. Ony kolikrát ani nevědí, že atletika je, to jim sdělujeme my a rodiče“* (Vítek, 44 let). Později doplnil: *„Ty, co to zkusily, většinou už zůstaly“* (Vítek, 44).

7.1.2 Význam vztahů

Následující otázky se týkaly vztahů mezi dětmi uvnitř týmu a také jejich setrvačnosti i mimo sportovní prostředí. Bylo zjištěno, že vztahy mezi dětmi jsou individuální, liší se v závislosti na věku dětí. Děti z mladších skupin jsou stále závislé na dopravě zprostředkované rodiči a pouze některé z nich vlastní mobilní telefony. V takových případech jsou jejich styky omezeny pouze na dobu kroužku. Ve vyšším věku jsou již kontakty mimo tréninky běžnější, neboť tyto děti vlastní různou elektrotechniku a mohou být ve spojení alespoň prostřednictvím sociálních sítí. Nejčastěji se stýkají děti z nejstarších kategorií a to nejen zásluhou pravidelnějších tréninků, ale také z důvodu větší samostatnosti a schopnosti využívat hromadných dopravních prostředků. Toto tvrzení vzniklo na základě následujících odpovědí.

Věra: *„U nás, u těch maličkých, které vozí rodiče, tak nemají šanci, aby se setkávaly mimo“* (Věra, 25). Simona: *„No to je asi rozdíl jak kde, třeba když je tady fotbalový tým, tak to jsou všechny děti ze Žebráka, jsou to spolužáci, kdežto tady v našem oddílu je to z více vesnic a tam se potom ty děti tolik nevidí, jen na tom tréninku“* (Simona, 45).

U dětí ve věku přibližně od deseti do dvanácti už jsou kontakty mimo čas tréninku poměrně častější. Jejich trenér Karel sdělil, že: *„U mladšáků, tak ty si mezi sebou píšou, telefonují, jsou na facebooku. Od jednoho, kdo tam je na tom tréninku, zjistíme, proč tam druhý není. A jsou zde i děti z úplně jiných škol, které bez sebe nedají ránu.“* Také uvedl, že tyto vztahy jsou velmi důležité, protože: *„Ty děti tady mají hodně společného, nějaké emocionální zážitky, zažívají spolu adrenalin a to je důležité, protože to s dětmi, které nesportují, nesdílí“* (Karel, 48).

Podobné vztahy panují i u nejstarších dětí v tomto kroužku. Vítek řekl, že: *„Mají společnou věc, v rámci které se dokážou bavit, myslím si, že to pro ně je důležité, ale neudržují vztahy jen mezi sebou, to jsem poznal už, že komunikují i s jinými lidmi. Ale mají takovou tu prestiž, a když něco dělají v rámci třeba tělocviku, tak to už se formují k sobě a vyhledávají se. A mám tady děvčata, která, když trénujeme v Berouně, což je jednou týdně, tak se sejdou třeba o hodinu dříve a courají se spolu po městě“* (Vítek, 44).

S tvrzením se shodují i následující odpovědi dvou matek. *„Někteří jsou jeho spolužáci, takže se s nimi kamarádí ve škole, občas tu s některými běhá po parku a támhle s Vojtou byl i na táboře. Při tréninku se baví se spoustou dětí, ale tím to asi končí, někteří jsou přespolní, takže ani nemají možnost se vidat“* (Aneta, 32). Dotyčný Vojta je o rok starší, ale navštěvuje tutéž základní školu. *„No tak naše holka (13) je teď ve věku, kdy se pořádají takové ty jejich první oslavy narozenin a tam některý děti odtud prostě musí mít a sama k nim taky chodí“* (Lucie, 39).

7.1.3 Záliby a priority dětí

Množství koníčků dětí z oddílu Střela Žebrák se odvíjí od síly vlivu rodičů. Většina dětí z nejmladší skupiny hraje na hudební nástroj nebo navštěvuje výtvarné kroužky, některé dokonce obojí a to z toho důvodu, že je do toho rodiče stejně jako v případě sportovního kroužku nutí. Počet

zájmových kroužků se snižuje s narůstajícím věkem dětí, neboť se osamostatňují, jsou schopny se samy rozhodovat a určovat si priority. Starší děti tedy zůstaly věrné sportu, jelikož na něm mají největší zájem a je pro ně důležitý.

O tomto vypovídají slova Karla: „Malinké děti toho stíhají hodně, každý den třeba něco mají, ale když jsou už starší, tak si to samy roztřídí a ví u čeho zůstat“ (Karel, 48). Stejný názor měl i další z trenérů: *„Až moc koníčků mají, protože hodně populární je hraní na nástroj, takže co já vím, tak minimálně polovina dětí tam hraje na hudební nástroj. (...) V tomto věku dělají, co se jim řekne, potom když už jsou starší, tak si ty priority sami nastavují, buď dělají jedno, nebo druhý, utváří si samy nějaký názor“* (Vítek, 44).

Otec jednoho ze starších chlapců přiznal, že jeho syn již mnoho zájmů nemá, ale sportu se věnuje rád a naplno. *„Jezdíme na společné výlety, ale nikdy se nezmínil, že by chtěl chodit ještě někam jinam. Ale samozřejmě občas vezme kolo, nebo míč a jde ven a občas taky prostě jenom sedí doma u počítače“* (Pavel, 43). Na otázku, čemu dává jeho syn přednost, odpověděl jednoznačně: *„Určitě tomu sportu, jeho to v poslední době chytilo a opravdu se snaží“* (Pavel, 43). Stejná situace se objevuje také u jedné ze starších dívek, jejíž matka prozradila že: *„Dřív musela chodit ještě na hudebku, ale pak zjistila, že jí to nejde, tak přestala. Jinak já nevím, jasně že chodí ven, sem tam něco přečte, nebo se jde někam proběhnout a pak teda hlavně sedí u počítače a chatuje s kámoškama“* (Lucie, 39). I její prioritou je sport, a množství času, jenž mu může věnovat, záleží na jednání jí samotné: *„Jelikož mám nemoc z povolání, tak musí mít dobré známky ve škole, když přijde kule nebo čtyřka, tak se musí učit. Ne tak na tréninky jí samozřejmě pouštíme, to ona by zase začala trucovat, prostě děláme takový kompromis, máš dobré známky, dělej si, co chceš, chod', kam chceš a ona už to pochopila“* (Lucie, 39).

7.2 Skupinové normy

Účelem druhého okruhu bylo zjistit, jaké normy, které přispívají k socializaci, si děti prostřednictvím sportovních aktivit osvojují.

7.2.1 Nepsaná pravidla

Bylo zjištěno, že v zájmové skupině Střela Žebrák existují určitá nepsaná pravidla, tedy normy, jejichž dodržování se děti musely naučit. Jedná se především o včasné příchody, dress code, povinnost pravidelné docházky nebo poslušnost na trénincích a závodech v zájmu dobré reprezentace oddílu. Starší děti, kromě několika málo jedinců, nemají s plněním těchto norem problémy, a tudíž není potřeba žádných tvrdých trestů, je však výjimkou pokud se trénink obejde bez občasného napomenutí nebo udělení cviků navíc. Ve skupinách s mladšími dětmi jsou kázeňské problémy poměrně častější a je třeba razantnějších zákroků, jako například vyloučení z aktivity. Tuto skutečnost dokládají následující výpovědi.

Potřebná pravidla se téměř u všech dotazovaných shodovala: *„Já toleruju tak pět až deset minut zpoždění, ale oni vědí, že mají trénink, a když přijdou pozdě, tak je to většinou taky vina rodičů a odvozu. Jinak co se týče té docházky tak vyžaduju minimálně třikrát týdně, musí být na tréninku“* (Vítek, 44). Totéž řekla Barbora: *„Musí se nějak chovat, pak určitě nějaký dodržování těch stanovených hodin začátku a konce. Pak aby si nosily pití, oblečení, jinak mě asi nenapadá nic, co by vyloženě musely dodržovat“* (Barbora, 43). *„Chodit včas, ano, hlavně po rodičích, aby je přivezli včas, ty místní tak nějak chodí včas. Do tělocvičny že musí mít jiný boty než ven. Taky když je zima, tak aby byly oblečený, to pořád nechápou, hlavně s módou děvčat“* (Karel, 48). Tyto pokyny dobře znají i rodiče: *„ Musí chodit včas, převlíkat se, chodit na tréninky pravidelně, cvičit, protože kvůli tomu tady jsou“* (Pavel, 43).

V otázce dodržování a vynucování daných norem se odpovědi v závislosti na věku dětí rozcházely. Trenérky nejmladší skupiny uvedly:

„Občas je dodržují, občas nedodržují, to záleží, jak se zrovna vyspaly. Když zlobí, tak jsou vyloučeny z činnosti, než se uklidní, než je to trochu přejde“ (Simona, 45). „Já jsem zjistila, že třeba běhat kolečka pro ně není trest, protože oni běhají rádi, ale největší trest je pro ně když pak nesmí cvičit“ (Věra, 25).

Děti s vyšším věkem jsou již v tomto prostředí socializovanější, i tak ale mají trenéři způsoby, jimiž jejich chování usměrňují. *„Když jim řeknu, co mají udělat a kolikrát, tak ony jdou samy. Trest jako je, ano, že třeba když už to přeženou, tak je pošlu z tréninku domu. A pak ještě dostanou doma, že jim řeknou: tak ty chceš chodit na atletiku a kašleš na to“ (Vítek, 44). „U toho oblečení, jak jsme říkali, tam ne, to jenom upozorníme, že má krátký tričko, že nastydne na záda, když nemá pití, tak že má mít pití. Ale pokud jde o zlobení tak dostane třeba pět kliků, deset kliků, ale to se taky liší v těch skupinách“ (Karel, 48).*

Jeden z trenérů se dokonce svěřil, že využívá také motivační metody: *„Ony už mají některé trochu rozum a ví, proč tu jsou, ale každý máme svoje dny. Nebo pak naopak, když vidím, že jsou ztracený, tak je vezmu na zmrzlinu, nebo jim koupím lízátko, abych je trochu namotivoval“ (Vítek, 44).*

Rodiče si nebyli vědomi, že by na jejich děti byly uplatňovány jakékoliv tresty: *„Naše dítě zatím s ničím nepřišlo, takže ne, nevím“ (Lucie, 39). „Asi by to potřebovali, ale syn se nikdy nesvěřil“ (Aneta, 32).*

7.2.2 Konflikty a jejich řešení

S předchozími otázkami úzce souvisí i téma konfliktů. Mezi dětmi a trenéry k hádkám nedochází, děti jsou tedy schopny uznávat autority trenérů a neodvažují se začínat jakékoliv rozpory. Hádky mezi dětmi samotnými jsou běžné, opět především u mladších kategorií, kde se objevují jedinci, jenž trpí hyperaktivitou, a ti pak střety záměrně vyvolávají. Tyto rozepře však nejsou nijak závažné, jedná se většinou

pouze o nadávky nebo nevinné popichování. Zdrojem jsou zpravidla výkony slabších jedinců nebo vzájemné nesympatie. V případě, že nějaké spory vzniknou, jsou řešeny stejným způsobem jako porušení pravidel, ale mnohdy není zásah trenérů nutný. Někteří sportovci z vyšších ročníků jsou dokonce natolik uvědomělí, že slabší jedince ochraňují.

O situaci vypovídají tato slova: *„Občas je to takový to, že někdo někoho srazí a pak to hází na ostatní, to udělal tenhle, to udělal tamten. Nebo pak jsme měli konflikty, že se dětem něco nelíbilo, je tady holčička a ta vydržela první tři měsíce na každém tréninku brečet, od začátku do konce a ty ostatní děti už z ní byly otrávený a podle toho už i na ní reagovaly“* (Věra, 25). Stejně tak hovořila Simona: *„Jsou tam děti, dneska se tomu říká hyperaktivní, ale to jsou děti, které vyloženě vyhledávají střet. Když běhají kolečka, tak soutěží kolik kdo víc plácne nebo porazí děti. Některé to dělají nechtěně, ale někdo opravdu jde a cíleně někoho srazí“* (Simona, 45).

Péči způsobilých jedinců o slabší jednotlivce dokládá výpověď Barbory: *„Jsou tady slabší jedinci a ostatní s ním nechtěj cvičit třeba, ale zase jsou tady takový schopný, který si vybírají, a když vidí, že někdo vybočuje z normálu, tak si ho třeba k sobě i vezmou“* (Barbora, 43).

K řešení konkrétních konfliktů se trenéři vyjadřovali následovně: *„To záleží na závažnosti, někdy je úplně necháme, pokud o nic velkého nejde, ale snažíme se je naučit, aby se aspoň omluvily“* (Věra, 25). Simona: *„Bouchače vyloučíme na chvíli, než se uklidní. Ne, tak pokud to jde, aby si to vyřešily mezi sebou, tak je necháme, nezasahujeme jim do toho. Když už nám přijde, že by to mohlo být nebezpečný, tak do toho vstoupíme. (...) Většinou stačí je okřiknout a ony přestanou“* (Simona, 45). Oproti tomu Karlovi stačí jednoduché zákroky: *„Někdy jenom zvážním, nebo je napomenu, ony přestanou“* (Karel, 48).

7.3 Vzorce chování a jednání

Poslední část rozhovoru zjišťovala, jaké schopnosti, vzorce chování a jednání mohou děti během sportování získat a dále, zda jsou schopny tyto zkušenosti využívat i v prostředí, která se od toho sportovního odlišují.

7.3.1 Téma komunikace

Ukázalo se, že mladí sportovci nacházejí mnoho námětů ke komunikaci a to nejen z oblasti sportu, právě naopak. Dle výpovědí trenérů i rodičů se zdá být téma sportu zcela opomíjeno, děti bez problémů nachází mnoho jiných předmětů komunikace. U malých dětí jsou to zejména místa, jež navštívily nebo navštíví, domácí mazlíčci nebo dárky, které dostaly. Starší děvčata si nejčastěji povídají o módě, škole, ostatních zálibách a také o osobních záležitostech, chlapci pak debatují na téma počítačů a taktéž o škole.

U této záležitosti byly téměř všechny odpovědi totožné: Karel: *„O škole se baví, když mají stejnou učitelku tak řeší písemku, chlapci probírají hodně počítače, ale jinak je to škola nebo záliby. Spíš takový osobní věci, nebo rodinný, že o víkendu budou támhle na oslavě a tak“* (Karel, 48). Barbora: *„O škole, nebo co dělaly ve škole, jaký blbosti provedly, co budou mít k jídlu večer, když mají nějaké výkony tak to jim říkáme spíš my, nic jinýho asi neřeší“* (Barbora, 43). Vítek: *„O životě, když to řeknu zaobleně, tak hlavně o životě, o tréninku skoro vůbec. U mě se baví hlavně o životě a o věcech, co je čeká, teď měli někteří přijímačky na střední, takže to bylo dneska hlavním tématem. Někteří zkouší už alkohol a partnery a partnerky, ale někteří o tom můžou naštěstí zatím jenom povídat“* (Vítek, 44).

Simona: *„Co kdo dostal a kde kdo byl no, těmhle menším dětem jsou výkony úplně ukradený, když to tak řeknu“* (Simona, 45). Věra: *„Ony to spíš než mezi sebou říkaj mě, kam pojedou, kde byli, co dostanou, co mají ve škole, snaží se nám svěřit. V průběhu“*

toho, co se snažím řídit ty děti, říkám jim: tu ruku dáte takhle, a tu nohu zase takhle a do toho přijde Terežka a začne: já zítra jedu k babičce. A ty trochu starší pak řeší počítače“ (Věra, 25).

Odpovědi rodičů byly založeny spíše na předpokladech, i přesto se s těmi od trenérů shodovaly: Lucie: *„Tak ty holky asi o oblečení, celkově o módě nebo kde kdo byl, kam pojede, co dostaly za známky“* (Lucie, 39). Aneta: *„tady mají nový telefon, tady štěně, co budou dělat po škole nebo tréninku, kdy půjdou ven“* (Aneta, 32).

Pouze otec jednoho z chlapců se přiznal, že neví, co by mohlo být náplní komunikace dětí na tréninku a pouze odhadoval: *„Tak to upřímně netuším. Řeší výkony? Závody? Nevím, fakt nevím“* (Pavel, 43).

7.3.2 Získané schopnosti

Respondenti odhalili velké množství vlastností a schopností, jež mohou děti během sportovních aktivit získat. Tyto zkušenosti se pro ně ukázaly být velmi dobře využitelné i při jiných příležitostech. Nejdůležitější vlastnost, kterou si mohou sportováním osvojit, je cílevědomost, umějí si nastavit vlastní cíle, nejen ty skupinové a dělají vše pro jejich dosažení. Zjistily tedy, že žádný úspěch nepřichází sám od sebe a pokud po něčem touží, je nutné na tom pracovat. Tyto zkušenosti jsou nyní schopny uplatnit především ve škole při získávání dobrých známek. Zásluhou povinné docházky a dodržování času příchodů se učí disciplíně, dodržování určitého řádu a dochvilnosti a to jsou zkušenosti, jež využívají denně ve škole, v jiných kroužcích nebo například při jízdě autobusem.

Často jmenovanou vlastností byla také samostatnost, již se musí řídit při závodech, kde trenéři nemají čas věnovat se všem dětem současně, dále opět ve škole, na táborech nebo na soustředěních. Pozitivní přínos mají sportovní aktivity také v oblasti komunikace, děti se naučí komunikovat a vycházet s lidmi v situacích, které jsou neobvyklé a mnohdy nečekané. V neposlední řadě by měla být jmenována

také schopnost prohrávat, jelikož spousta jedinců se při prvním neúspěchu vzdává, zde se naučí, že poslední místo v soutěži nebo špatná známka ve škole není důvod se vzdát. Důsledkem sportování je také zdravý životní styl, poznávání nových emocí a schopnost nastavit si priority.

To vše bylo zjištěno z následujících tvrzení: *„Naučí se nějaký, jak se tomu říká, naučí se cílevědomosti, že když něco chceš, tak pro to něco dělaj, naučí se pořádku, ne pořádku, ale režimu, disciplíně a jsou schopný pak dál jít samy, naučí se samostatnost, protože všechno za ně dělají rodiče, všude je vozí, ale tady přece jenom musí být samostatný. Učí se něco, co maj dělat a pak přijdou na závody a tam už to musí dělat samy“* (Karel, 48). Názor Barbory zněl: *„Díky tomu sportu si myslím, že se můžou prosadit jakoby samy i v normálním životě, protože tam se člověk naučí, že když chce něco dosáhnout, tak pro to musí něco udělat“* (Barbora, 43). Pro Simonu bylo velmi jednoduché vlastnosti vyjmenovat: *„No tak já bych to předně viděla právě učení se nějaký disciplíně, protože tam to jinak nejde při tom a je to jakoby respektování pravidel při hrách, fair play. Učí se prohrávat ty děti, učí se prohru, to je taky důležitý. Taky asi mají možnost se zlepšovat v komunikaci, musí se naučit s lidma vycházet, i když u atletiky to není tak jednoznačný, to je spíš takový, že jedou každý sám za sebe, ale když už tu chceš být, navštěvovat tenhle kroužek, tak musí umět respektovat ostatní děti a i nás“* (Simona, 45).

Přínosnou odpověď poskytla také Lucie: *„Musí se taky hezky chovat k lidem, nejen k těm trenérům a ostatním dětem, i k soupeřům, jak se říká, naučí se to sportovní chování, nesmějí se těm, co prohráli, protože příště to můžou být oni. Ví, co se kdy sluší a patří. Nesmí se nechat strhnout davem, chceš být dobrý, tak musí taky dělat něco víc, vidí, že ostatní lenoší a oni musí jít na trénink a dřít. A sportovci musí mít zdravý životní styl, tak to je taky dobře. (...) A i poznaj nové emoce, radost z úspěchu nebo naopak zklamání z prohry, no vidíte, to je další věc, naučí se prohrávat“* (Lucie, 39).

Druhá část otázky zněla, zda umějí tyto schopnosti využít v jiných situacích, popřípadě v jakých. Simona: *„Ted' asi hlavně ve škole, nebo pokud navštěvují těch kroužků víc, tak tam to určitě platí taky a do budoucnosti třeba při hledání zaměstnání, při udržení zaměstnání“* (Simona, 45). Pavel: *„Určitě, když někdo bude chodit včas na tréninky, tak bude chodit včas i na jiné schůzky“* (Pavel, 43). Aneta: *„Já myslím, že podobná situace je i normálně ve škole. V 8 přijdou, sednou si do lavice, poslouchaj učitelku, dostanou známku a v určitý čas zase odejdou. Tohle platí všude“* (Aneta, 32). Vítek: *„Z mého hlediska si myslím, že ví, že když se nenaučí, tak nemůžou dostat dobrou známku. Bez práce nejsou koláče, to ví“* (Vítek, 44).

7.3.3 Změny chování

Během účasti na sportovních aktivitách děti udělaly výrazné pokroky a to nejen ve fyzických výkonech. Když začaly kroužek navštěvovat, neuměly respektovat pravidla, byly neukázněné a nedokázaly ocenit snahu trenérů. To vše se ale v průběhu času změnilo, nyní se řídí normami oddílu, respektují rozkazy trenérů a dodržují řád. Změny byly zaznamenány i v oblasti komunikace, vznikla mezi nimi silná pouta a dohromady tvoří stabilní kolektiv.

Toto zjištění potvrzují následující výroky. Karel: *„Čím jsou starší, tím zapadnou víc do toho kolektivu, u těch starších je ten kolektiv stmelnější, ale byly tu holky, který proti sobě šly. U těch starších už mají fakt dobrou partu a dělaj spolu všechno, blbnou a tak, u těch mladších to ještě tak není, to mi trochu vadí. Takže abych to tak řek, jsou velký rozdíly mezi těma skupinama zase. Děti se poznávají a poznávají“* (Karel, 48). Simona zaznamenala tuto změnu: *„Jeden chlapec mi přijde, že se hodně ukáznil, ten když přišel, tak první trénink byl šílenej, to jsem si myslela, že nevydržíme, ale ve srovnání s ostatníma klukama, co zlobí, se hodně uklidnil, je mnohem poslušnější“* (Simona, 45). Věra: *„Ony na začátku, když sem začnou docházet, tak nevědí, tak to funguje, že my když řekneme ne, tak to prostě nesmí, ony si myslí, že prostě“*

můžou všechno, že se jim všechno odpustí, když jsou děti, ale když zjistí, jak to funguje, že existují pravidla, tak se tomu přizpůsobí“ (Věra, 25). Lucie: „jde si za svým, dokáže si vše přizpůsobit tak, aby na ty tréninky mohla chodit, to znamená školu“ (Lucie, 39). Pavel: „Pořád slyšíme, že musí cvičit, že musí trénovat. Dokáže si to rozvrhnout tak, aby stíhal všechno, ale ví, že dneska má trénink, tak prostě musí jít na trénink“ (Pavel, 43).

7.4 Shrnutí výzkumu

S respondenty byly provedeny plostrukurované rozhovory, jejichž záměrem bylo zjistit, jakým způsobem účast na sportovních aktivitách napomáhá k socializaci dětí a určit jednotlivé rysy, jenž se během utváření osobnosti formují.

Ze získaných dat bylo zjištěno, že intenzita zastoupených znaků se napříč věkovými skupinami liší. Nejmladší jedinci prozatím nejsou schopni se sami rozhodovat a určovat si priority, na jejich aktivity mají velký vliv rodiče, i v takto nízkém věku jsou však schopni naučit se řídit pravidly nastavenými trenéry a respektovat tak fungování řádu. Děti s vyšším věkem se od moci rodičů postupně oprostují, vytyčují si vlastní cíle a způsoby, jimiž daných cílů dosahují, ačkoli stále pod jistým vlivem rodičů. Dále zlepšují své schopnosti komunikovat a to nejen v kolektivu svých vrstevníků, ale i s váženými lidmi.

Nejstarší děti, pomineme-li finanční záležitosti, jsou již zcela samostatné a jejich jednání je v souladu s osobními ideály. Tyto děti se sportu nadále věnují, neboť se stal jejich prioritou a množství zálib se znatelně snižuje, jelikož se zaměřují na zlepšování svých sportovních výkonů. Zkušenosti získané ze sportovního prostředí jsou schopny uplatnit i ve zcela odlišných situacích a to především ve škole.

Z těchto závěrů tedy vyplývá, že sportovní aktivity pozitivním způsobem přispívají k formování osobnosti dětí, jež se jich účastní.

Prostřednictvím nich si osvojují zcela nové vzorce chování a jednání a získávají nové hodnoty, v jejichž zájmu orientují svá ostatní počínání.

8 ZÁVĚR

Práce byla zaměřena na roli sportovních aktivit v procesu socializace dětí školního věku. Cílem práce bylo stanovit, jakým způsobem sportovní aktivity přispívají k formování osobnosti a vytyčit jednotlivé vlastnosti, jež si děti osvojují.

V teoretické části byly definovány základní pojmy – socializace a sport – a jejich vzájemné propojení. Již tohoto přehledu bylo možno předpokládat, že sportovní aktivity hrají v životě dětí důležitou roli a ovlivňují jejich vnímání a komunikaci s okolním světem.

Kvalitativní výzkum byl zaměřen na aktivně sportující děti školního věku, oproti teoretické části tedy byla opominuta populace fanoušků a diváků, neboť by práce byla příliš obsáhlá. Školní věk byl zvolen z toho důvodu, že v tomto období je procesu socializace přikládán největší význam, vzhledem k nízkému věku dětí však byli dotazováni trenéři a rodiče.

Provedený výzkum potvrdil původní předpoklad a sportovní aktivity byly shledány důležitou součástí rozvoje dětských osobností, a to i navzdory zjištěným odlišnostem mezi věkovými stupni. Pomocí výzkumu bylo také možno identifikovat specifické vlastnosti a schopnosti, jež si děti během účasti na sportovních aktivitách osvojují, nadále rozvíjí a v mnoha případech uplatňují v různých typech situací.

9 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BERNARD, H. Russell. *Research Methods in Anthropology: Qualitative and Quantitative Approaches*. 4th edition. USA: AltaMira Press, 2006. ISBN 0-7591-0868-4.

COAKLEY, Jay. *Sports in Society: Issues and Controversies*. Vyd. 8. New York: McGraw-Hill, 2004. ISBN 0-07-255657-9.

DOVALIL, J. a kol. *Olympismus*. Praha: Olympia, 2004. ISBN:80-7033-871-7.

EITZEN, D. Stanley. *Social Control and Sport*. In: *Handbook of Sport Studies, 2000*. London: Sage, s. 370 – 381, 2000. ISBN 978-0-7619-4949-7.

GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999. ISBN 80-7203-124-4.

GRATTON, Chris a JONES, Ian. *Research Methods for Sport Studies*. New York: Routledge, 2004. ISBN 978-0-415-26878-3.

GREXA, Ján a STRACHOVÁ, Milena. *Dějiny sportu: přehled světových a českých dějin tělesné výchovy a sportu*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2011. ISBN 9788021054585.

HELUS, Zdeněk. *Psychologie*. Praha: Fortuna, 1995. ISBN 80-7168-245-4.

HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2006. ISBN 978-80-247-1168-3.

HOLEČEK, Václav, MIŇHOVÁ, Jana a PRUNNER Pavel. *Psychologie pro právníky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. ISBN 978-80-7380-065-9.

JANDOUREK, Jan. *Úvod do sociologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-749-3.

KELLER, Jan. *Úvod do sociologie*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. ISBN 80-85850-25-7.

NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1679-9.

NOVOTNÁ, Eliška. *Sociologie sociálních skupin*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2010. ISBN 978-80-247-2957-2.

PETRUSEK, Miloslav, MAŘÍKOVÁ, Hana a VODÁKOVÁ, Alena. *Velký sociologický slovník, svazek 1*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-164-1.

PETRUSEK, Miloslav, MAŘÍKOVÁ, Hana a VODÁKOVÁ, Alena. *Velký sociologický slovník, svazek 2*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-310-5.

SEKOT, Aleš. *Socializace sportem - nezastupitelná součást výchovného procesu*. In: *Sociální a kulturní souvislosti výchovy a vzdělávání*. Brno: Masarykova universita, Pedagogická fakulta, 2003. In *Sociální a kulturní souvislosti výchovy a vzdělávání*, ČAPV Brno. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-084-8.

SEKOT, Aleš. *Sociologické problémy sportu*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2008. ISBN 978-80-247-2562-8.

SLEPIČKA, Pavel, HOŠEK, Václav a HÁTLOVÁ, Běla. *Psychologie sportu*. Praha: Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1290-9.

TRPIŠOVSKÁ, Dobromila a VACÍNOVÁ, Marie. *Sociální psychologie*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2007. ISBN 978-80-86723-30-3.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Základy psychologie*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0841-3.

VÝROST, Jozef a SLAMĚNÍK, Ivan, eds. *Sociální psychologie*. 2. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2008. ISBN 978-80-247-1428-8.

WHEELER, Sharon. The Significance of Family Culture For Sport Participation. In: *International Review for the Sociology of Sport*, Vol. 47(2), 2011. London: SAGE, s. 235-252, 2011. doi: 10.1177/1012690211403196.

10 RESUMÉ

Bakalářské práce je zaměřena na téma socializace dětí školního věku prostřednictvím sportovních aktivit. Práce obsahuje dvě části, teoretickou a praktickou.

Teoretická část definuje základní pojmy – socializace a sport - a popisuje jejich vzájemné propojení.

Praktická část vychází z teoretických poznatků, na jejichž základě byla sestavena struktura pro dotazování. Data byla získána kvalitativní metodou polostrukturovaných rozhovorů, následně vyhodnocena a interpretována.

Cílem práce bylo identifikovat konkrétní schopnosti získané prostřednictvím sportovních aktivit a jejich využití v odlišných situacích.

RESUME

The bachelor's thesis is focused on the topic of socialization of school-aged children through sport activities. The thesis consists of two parts, theoretical and practical.

The theoretical part gives us a definition of two basic terms – the socialization and the sport – and describes their interconnection.

The practical part is based on theoretical knowledge on the basis of which the structure of interviews was created. Data was obtained by using qualitative semi-structured interview method afterwards evaluated and interpreted.

The aim of thesis was to identify the specific skills acquired through sport activities and their use in different situations.

11 PŘÍLOHY

Příloha - Struktura rozhovoru

Jmenuji se Andrea Malcová, jsem studentka filosofické fakulty Západočeské univerzity v Plzni a píši bakalářskou práci na téma Socializace dětí školního věku prostřednictvím sportu. V rámci této práce provádím výzkum mezi trenéry a rodiči dětí a cílem je zjistit jakým způsobem sport přispívá k socializaci dětí, jaké hodnoty a normy si sportem osvojují a zda jsou schopny tyto zkušenosti uplatnit i mimo sportovní prostředí. Předem děkuji za Vaši ochodu a čas.

1. Úvodní otázky

Dříve než začneme s otázkami, které se zabývají přímo tématem výzkumu, ráda bych se dozvěděla něco o Vás, o Vašem povolání nebo o Vašich zkušenostech s prací s dětmi.

- Kolik je vám let?
- Jste sám/sama členem/členkou nějakého sportovního týmu?
- Jaké je vaše vzdělání? Jaký jste studoval/a obor? Popř. absolvoval/a jste nějaký kurz pro práci s dětmi?
- Jak dlouho působíte na pozici trenéra?

2. Role sportu v životě dětí

- Jaké jsou nejčastější důvody účasti dětí na sportovních aktivitách?
- Jak důležitý je pro děti okruh lidí ze sportovního prostředí? Udržují vztahy s kamarády z týmu i mimo kroužek?
- Mají děti i jiné koníčky? Patří sport mezi jejich priority?

3. Hodnoty a normy

- Vyžadujete po dětech nějaká nepsaná pravidla? Jaká?
- Používáte nějaké donucovací prostředky k dodržování těchto pravidel? Jaké to jsou?
- Dochází mezi dětmi ke konfliktům? Pokud ano, jako je řešíte?

4. Formování osobnosti

- O čem se děti ve vašem týmu nejčastěji baví? Jsou to především jejich sportovní výkony, nebo i jiná témata?
- Jaké jiné schopnosti, než zlepšování výkonů, mohou děti během sportování získat?
- Jsou tyto zkušenosti děti schopny využít i mimo sportovní prostředí? Které a jakým způsobem?
- Zaznamenal/a jste u dětí výrazné změny v chování od té doby, co se věnují sportu? Jaké to jsou? Uveďte prosím konkrétní příklad.

5. Závěr

- Chtěl/a byste k tomuto tématu ještě něco dodat? Napadá vás něco, co by mohlo být důležité?

Ukončení rozhovoru, poděkování, rozloučení s respondentem